

Agneta Lilja og Fredrik Skott 2017. *Halloween – omstridd och omhuldad*. Göteborg, Institutet för språk och folkminnen. 144 s. Illustrert.

Anmeldt av Blanka Henriksson

I slutet av oktober får man som folklorist nästan varje år frågor om kopplingarna mellan halloween och allhelgona. Journalister vill veta mer om sedernas ursprung och andra funderar över vilken dag som är den rätta att klä ut sig på. Ibland förväntas traditionsvetaren ta ställning för eller emot olika traditionsuttryck istället för att, som vi faktiskt gör, studera hur och varför traditioner förnyas eller dör ut.

För den som vill ha svar på en stor del av frågetecknen kring halloween, alla helgons dag och alla själars dag finns nu Agneta Liljas och Fredrik Skotts bok *Halloween – omstridd och omhuldad* (2017) som dels både kartlägger Halloweenens intåg bland de svenska traditionerna, dels diskuterar hur och varför en festsed väcker känslor som omfattar både avsmak och glädje. Författarna beskriver och analyserar halloween ur ett etnologiskt/folkloristiskt perspektiv med fokus på hur seden har tagits emot i Sverige och hur den har uppmärksamats. Skriften är lättillgänglig och riktar sig till en intresserad allmänhet, utan behov av alltför tydliga källhänvisningar. För den som vill veta mer finns ändå ingående information i slutet av varje längre delavsnitt som visar varifrån substansen i texten är hämtad.

Att skriva populärvetenskap är ofta svårt för den som är van vid akademiskt skrivande. På vilken nivå ska man lägga texten och vilka förkunskaper kan man kräva? Mestadels lyckas författarna väl med detta, men ibland förutsätts kanske läsaren veta lite väl mycket sen tidigare. För hur många läsare öppnar sig till exempel en mening som «Dagen var helgdag till 1772 års stora

'helgdöd'» (s.26)? Det är kanske inte allmän kunskap att ett tjugotal helgdagar då slopades helt, eller flyttades till söndagar, för att minska på böndernas lediga dagar. Bäst fungerar texterna i boken när de är skrivna av respektive författare, medan inledningen som båda skrivit skulle ha tjänat på en extra språklig genomgång innan tryckning.

Boken består av två delar, där den första, skriven av Agneta Lilja behandlar hur halloween tagits emot och firats i Sverige med starkt fokus på 1990-talet och 2000-talet. I den andra delen diskuterar Fredrik Skott halloween som de ungas egen fest i ljuset av tidigare utklädnings seder i Sverige under 1800- och 1900-talen.

Överlag lyckas Lilja och Skott gemensamt att skapa en nyanserad bild av hur framväxten av en ny tradition har tagits emot i Sverige. Här finns marknaden (mestadels representerad av kedjan Buttericks, specialiserad på maskeradkläder, skämtprylar och festdekoration) som en av de drivande krafterna, med påföljande mediediskussioner om amerikanisering och våldsfixering, men Lilja och Skott visar också hur seden både tar vid och tar över där gamla traditioner försvinner.

Farhågorna om att halloween skulle slå ut traditionen med ljus på gravarna till allhelgona visar sig till exempel vara helt ogrundade. Istället har ljuständningen blivit en praktik som brett ut sig allt mer, kanske delvis tack vare halloween.

Det äldre materialet saknar ibland helt tidsangivelser, vilket gör att det blir svårt att bedöma när ifrån exemplen härstammar, men de yngre beläggen är förtjänstfullt knutna till åtminstone informanternas födelseår, vilket ger en bra bild av hur halloween-firandet i Sverige vuxit fram och fått form för olika generationer av firare. Samtidigt påpekar både Lilja och Skott att halloween faktiskt inte är en tradition som berör alla – det är fullt möjligt att låta bli att

uppmärksamma högtiden överhuvudtaget. Från finska förhållanden känner jag igen att halloween framförallt uppmärksammas i barnfamiljer, dels genom förskola och skola, dels genom utbudet i affärer, samt blir en angelägenhet för äldre tonåringar och unga vuxna.

Ibland är det kanske det populärvetenskapliga greppet som gör resonemanget lite tunt, och man önskar att det hade funnits utrymme för en mer genomarbetad analys med stöd i forskningen. Detta gäller till exempel i avsnittet som diskuterar kritiken som framställts mot olika kommersiella maskeraddräkter som spelar på könsstereotyper eller etniska dito. Att jämföra dessa dräkter med till exempel humorgruppen Monty Phyttons parodier på fransmän håller inte riktigt, eftersom man då bortser helt från det maktperspektiv som finns mellan olika kulturella uttryck. När britterna driver med fransmän är vi ganska långt ifrån ett vitt västerländskt stereotypiserande av araber eller mexikaner (vilket det ges exempel på i texten). Även om analysen försöker sätta fingret på både problem och karnevalistiska möjligheter i dessa maskeraddräkter blir jämförelserna lite väl svepande och exempel på nationalitet och etnicitet analyseras utan åtskillnad.

Det som framförallt är värt att lyfta fram är hur författarna inte bara beskriver en tradition, utan också förtjänstfullt visar hur traditioner fungerar och hur halloween förhåller sig till både äldre och samtida firanden av olika högtider. Detta gör de genom talrika exempel, både från media och ur arkivmaterial, där inte bara halloween utan också andra festtraditioner förankras i en både historisk och samhällelig kontext. Helt klart är att halloween som Skott uttrycker det «fyllde ett tomrum» när festseden kom till Sverige – annars skulle den inte ha slagit rot och utvecklats till det den är idag. I halloween finns både möjligheter för barn

att på ett lekfullt sätt tänja på gränserna för vad som anses vara accepterat beteende i vuxenvärlden, och en återgång till ett karnevalistiskt utklädande för ungdomar och unga vuxna där man får överträda normgränser och kasta omkull makthierarkier.

Slutligen bör tilläggas att boken är rikligt illustrerad med fotografier, illustrationer och reklambilder, men här finns också barnteckningar och blogginlägg, vilket tydligt visar hur etablerad halloween-traditionen är i Sverige idag. Igenom hela boken finns också kortare faktatexter insprängda, som fokuserar på specifika aspekter som till exempel fladdermöss och spindlar i folktron och halloween, vampyrer och zombier, eller den svarta spetsiga häxhattens historia. Redan den som endast läser dessa texter får en god dos allmännyttig information till godo och en bild av vad halloween kan handla om.

Yrsa Lindqvist og Susanne Österlund-Pötzsch (red.) 2018. *Jordnära: Etnologiska reflektioner över ny nordisk mat*. Skrifter utgivna av svenska litteratursällskapet i Finland, nr. 822. 230 s. Illustrert.

Anmeldt av Håkan Jönsson

De internationella framgångarna för det så kallade nya nordiska köket väcker flera intressanta frågeställningar ur ett etnologiskt perspektiv. Hur kunde de tidigare så renodlat utåtblickande och modernitetsvurmande restaurangerna i de nordiska länderna plötsligt börja blicka tillbaka till de nordiska rötterna? Vad händer när traditioner medvetet används för att gestalta ett innovativt kök? Hur ser det nya nordiska köket ut i hemmen, långt bort från de Michelin-stjärneprydda restaurangerna? Och hur skall etnologer förhålla sig till intresset för och användandet av de kunskaper kring råvaror,